

Přirozený zákon a otázka univerzální etiky v Církvi československé husitské

Jiří Vogel

1. Odstup od rozlišování mezi přirozeným a nadpřirozeným

Pojem „přirozený zákon“ bychom ve spisech teologie a etiky ČČS(H) hledali jen velmi těžko.¹ To je na jedné straně dáno tématy, které se jevíly jako důležitější, na straně druhé silným důrazem na racionalismus, který lze považovat za typický znak této církve v období radikálního modernismu v prvních dvou desetiletích její existence. Církev v tomto období usilovala o co „nejpřirozenější“ vysvětlení všech jevů týkajících se náboženství. K příznačným tématům teologie tohoto období mimo jiné náleží i snaha překonat tradiční diferenci mezi přirozeným a nadpřirozeným. Například jeden z prvních teologů církve, Karel Statečný, odmítá „nadpřirozené náboženství“, tj. náboženství, které se odvolává na bezprostřední inspiraci bohem, které věří, že každá stránka jeho svatých písem je nějakým způsobem bohem vdechnuta a že je třeba bez přemýšlení zastávat názory a poslouchat příkazy, které z toho plynou. Pro moderního člověka odchovaného vědou, spoléhajícího na svůj rozum se podobné představy jeví jako ilusorní a proto církev opouští, i když cítí, že jakési zakotvení v transcenci potřebuje, že život bez Boha a bez blízkého obecenství s ostatními lidmi je zároveň životem beze smyslu. Proto Statečný usiluje o přirozené náboženství, které se nebude odvolávat na nezdůvodnitelné principy, které nebude oddělovat oblast přirozeného od oblasti nadpřirozeného, které bude odůvodňovat svůj smysl a opravňovat hodnotu biblického svědectví skrze principy, o které se opírá i moderní věda, tj. zejména o „princip účelový a princip kauzální“. Jedině tak se zase bude moci náboženství stát integrální složkou

¹ Výjimku tvoří rukopis Karla STATEČNÉHO, *Úvod do etiky a práva přirozeného*, UA ČCE v Praze. F. HČEBF (1919–1944). K. 1. S. C/b. Statečný zde hovoří o „přirozeně rozum-ném zákonu mravním“, kterému rozumí jako všeobecné mravní normě, kterou mají všechny národy společné. Tamtéž, s. 20, 119 ad. Další výjimky samozřejmě tvoří odkazy na etiku katolické církve. Např. Alois SPISAR, *Ethika v duchu církve československé*, Praha: Blahoslav, 1948, s. 48–49, 180–182 apod.

a vrcholem lidské kultury. Podobně, jako by mělo náboženství nadpřirozené ustoupit náboženství přirozenému, tak by i církve měly přestat rozlišovat mezi zjevením nadpřirozeným a přirozeným. Zjevení je jen jedno, a to je zjevení vnitřní neboli náboženská zkušenost, a to, co jsme doposud nazývali nadpřirozeným zjevením, je jen určitým způsobem kanonizovaná náboženská zkušenost.²

V pozdější teologické generaci, která se distancovala od racionálního theismu generace zakladatelů církve a která se inspirovala moderní protestantskou teologií (Emil Brunner, Karl Heim, Karl Barth, Paul Tillich apod.), kde byla zdůrazněna naprostá výjimečnost Božího zjevení v Kristu, se od podobných témat ustoupilo. To ovšem neznamená, že by se teologové církve nesnažili zkoncipovat nějaké společné základy všelidské etiky svým vlastním způsobem v pojmových strukturách, které jim byly blízké.

2. ODRAZ MRVNÍHO ZÁKONA V JEŽÍŠI KRISTU A V NEKŘEŠŤANSKÝCH NÁBOŽENSTVÍCH

Nejpříbuznějším pojmem „přirozenému zákonu“, který lze nalézt v počátcích ČČS(H), je pojem „zákon mravní“ nebo také „mravní zákon Boží“. Mravní zákon je tím, co nás nejen udržuje při životě, brání anarchii a rozkladu společnosti, ale i tím, co nás učí šťastnému a spokojenému soužití s ostatními lidmi. Tento mravní zákon by bylo jistě možné nazvat přirozeným zákonem, protože člověku odhaluje jeho pravou přirozenost, jeho pravé lidství, jeho účel, cíl i smysl. Ježíš Kristus je považován za nejvyššího a nejlepšího vykladače tohoto mravního zákona, někdy je s tímto mravním zákonem přímo identifikován: „Křesťánskému člověku jest Ježíš věčně živým zákonem mravnosti a náboženství.“ Jestliže je Ježíš nejvyšším a nejlepším vykladačem mravního zákona, pak se ale připouští, že jsou zde i další, i když v mnoha ohledech odlišné, přesto významné vykladačské tradice mravního zákona, které je třeba brát vážně a vážit si jich. A tak stejně jako se dokument MTK vyrovnává v čl. 12–23 s různými mudroslovnými tradicemi: hinduistickými tradicemi, buddhismem, taoismem, konfucianismem, africkými tradicemi, islá-

² Karel STATEČNÝ, „Centrální otázky věrouky církve československé,“ in *Naše dílo*, Praha: Blahoslav, 1927, s. 27–31.

mem, řeckými a římskými prameny klasického období a judaismem,³ tak i tato generace teologů ČČS řadí mezi významné vykladače mravního zákona Mojžíše, Sokrata, Mohameda, Zarathuštru, Buddhu, Konfucia, ale protože jde o církev národní, tak i Cyrila a Metoděje, Jana Husa, Jana Amos Komenského atd.⁴

Pokusíme-li se srovnat tento výklad „mravního zákona“ s „přirozeným zákonem“, o němž se hovoří v dokumentu MTK, přeci jen dojdeme k určitým odlišnostem. I když to ve zmiňovaných textech není nikde explicitně vyjádřeno, zdá se, že mravní zákon je spíše reminiscencí ke Kantovu mravnímu zákonu v člověku, na jehož filozofii nalezneme v prvních desetiletích ČČS(H) řadu odkazů. Tento mravní zákon není součástí nebo předstupněm „řádu milosti“, mravnost nelze tímto způsobem rozdělit do dvou stupňů. Mravnost je jen jedna a výjimeční, zejména nábožensky nadaní lidé ji mohou odkrýt svým vlastní způsobem podobně jako Ježíš. Pozdější teologická generace inspirovaná zejména dialogickou a existenciální filozofií sice téma mravního zákona neupouští, ale zasazuje jej do odlišného kontextu.⁵

3. LIDSTVÍ A PŘIROZENÝ ZÁKON

Současnou podobu sociální etiky ČČSH stále významným způsobem ovlivňuje dokument z počátku osmdesátých let minulého století, který se orientuje na tzv. teologii biblického personalismu, jehož název zní: *Základy sociálně-etické orientace ČČSH*. V tomto dokumentu se s výrazem „přirozený zákon“ nesetkáme, výraz „mravní zákon“ zde hraje jen okrajovou roli, ovšem setkáme se zde s pojmem „lidství“, který je jakousi

³ „Hledání univerzální etiky: Nový pohled na přirozený zákon,“ in *Dokumenty Mezinárodní teologické komise věnované morální teologii a etice*, úvodní studie a přel. C. V. Pospíšil, Olomouc: CMTF UP, 2010, čl. 12–23.

⁴ Karel FARSKÝ – František KALOUS, *Československý katechismus: Učebnice pro mládež a věřící církve československé*, Příbram: Nákladem vlastním, 1922, s. 10–12. Podobně též STATEČNÝ, *Úvod do etiky a práva přirozeného*, s. 20. Farského identifikace Ježíše a mravního zákona se dostává i do prvního věroučného dokumentu církve: *Učení náboženství křesťanského*, Praha: ČČS, 1948. Přijato I. řádným sněmem církve československé dne 28. až 30. března 1931. čl. II.2.

⁵ Viz kapitola: Svoboda svědomí jako jedna z možných analogií k přirozenému zákonu.

páteří celého dokumentu a který v sobě nese řadu příbuzných aspektů.⁶ Tento výraz má své pevné místo i v dokumentu MTK. Protože je mezi pojmy přirozený zákon a lidství zjevná podobnost, analyzoval jsem text MTK s ohledem na to, jakým způsobem s tímto pojmem pracuje, příp. jaká je zde souvislost s pojmem přirozeného zákona.

Pojem „lidství“ se zde vyskytuje na řadě míst v nejrůznějších souvislostech. Například v čl. 36, 47, 61 ad. se hovoří o tom, že pomocí struktury určitých dober, které jsou společné všem velkým kulturám, neboli pomocí přirozeného zákona realizujeme nebo naplňujeme své lidství. V čl. 86 se říká, že hodnoty, jež se odrážejí v přirozeném zákonu, nejsou dány nějakým společným konsensem, ale jsou založeny na společném lidství. S tím souvisí i čl. 89, ve kterém se hovoří o přirozeném právu jako o zvláštním právu, které je založeno na společném lidství, nikoli na nějakém společném konsensu. Lidství samo o sobě náleží k nejvyšším hodnotám, proto je třeba k němu přistupovat s náležitým respektem a snažit se jej vidět i v lidech, kteří stojí na okraji společnosti (čl. 51). V závěru dokumentu, v čl. 112, se hovoří o tom, že k plnému rozvoji lidství dochází skrze naplnění přirozeného zákona novým zákonem Evangelia.⁷

V *Základech sociálně-etické orientace ČČSH* má pojem lidství mnohem vyšší frekvenci a při srovnávání s dokumentem MTK nenalezneme žádné významnější rozdíly. Podobně jako v dokumentu MTK, i zde je hned na počátku zdůrazněno, že každý křesťan a církev jsou skrze víru a lásku zavázáni, aby podporovali všechny pozitivní lidské snahy, které uzdravují mezilidské vztahy (čl. 1.8.). Vyslání do světa je základní povinností každého křesťana, proto křesťané nemohou od světa utéci, ale musí pracovat na jeho neustálém zlidšťování (čl. 1.9–1.10.). Dokument se snaží vyjít z biblické antropologie, která určení člověka dává do úzké souvislosti s životem v Bohu, s bližním a přírodou, která ale vidí i hloubku odcizení, jež má za následek „zpronevěru lidskému určení v přírodním i společenském smyslu“ (čl. 2.2.–2.3.). O lidství je nutné zápasit a tento zápas náleží k základním úkolům každého křesťana a církve (čl. 2.4.). Právě lidství lze uskutečňovat pouze ve vztazích, které jsou protkány odpovědností, přátelstvím a vzájemnou službou. Tyto vztahy jsou skutečnou tvůrčí silou dějin. Pokud se člověk vzdálí svému určení, lidské společenství začne podléhat destruktivním silám a z dějin se stává „kol-

⁶ „Základy sociálně etické orientace ČČSH,“ in *Usnesení VI. řádného sněmu církve československé husitské*, Praha: ÚR ČČSH – Blahoslav, 1983, s. 97–145.

⁷ *Hledání univerzální etiky*, čl. 36, 47, 51, 61, 86, 89, 112.

biště nepřátelských sil.“ Pokud přestaneme vnímat druhého člověka jako bližního, promění se nám v neosobní věc, kterou je možno podrobit jakékoli zvůli. Osobní vztahy se zvětčují do podoby neosobní instituce (čl. 3.1.). Odlišštěný jedinec a odlišštěná společnost ztrácí životní smysl, podléhá duchovnímu útlaku, fyzickému násilí a nejrůznějším sociálním zlům. Boj se sociálními zly proto musí být veden skrz hledání odcizeného lidství a skrze humanizaci společnosti (čl. 3.2.–3.3.). Proto církev už pouhým svěděním o moci důvěry, lásky a naděje koná ve společnosti neocenitelnou sociální službu (čl. 3.5.).⁸

4. SVOBODA SVĚDOMÍ JAKO JEDNA Z MOŽNÝCH ANALOGIÍ K PŘIROZENÉMU ZÁKONU

Myslím, že v teologii a etice CČS(H) lze najít ještě jedno významné téma, které s otázkou „přirozeného zákona“ úzce souvisí. Míním tím výraz „svoboda svědomí“, který sehrál v této tradici významnou roli, i když jeho používání ve spojení s otázkami univerzální etiky zpočátku příliš nesouviselo. Proto jsem se při analýze dokumentu MTK soustředil také na pojmové struktury, které by mohly mít s tímto slovním spojením nějakou spojitost. Výraz svoboda svědomí se sice nikde přímo nevyskytuje, ale samotný pojem svědomí zde zaujímá významné postavení. Rád bych zdůraznil zejména dvě místa z dokumentu. První důležitý odkaz na svědomí je v článku 25. Odkaz obsahuje citát z Listu Římanům 2,14–15, ve kterém Pavel hovoří o národech, které mají to, co Zákon požaduje, vepsáno ve svých srdcích, aniž by Zákon znaly. Svědomí zde hraje roli jakéhosi vnitřního garanta přítomnosti tohoto zákona. Druhé důležité místo se nachází v člancích, které pojednávají o přirozeném právu (*ius naturale*) jako určitém výrazu přirozeného zákona (*lex naturalis*). Přirozené právo jako základ a měřítko shody mezi jednotlivými lidmi ve společnosti získává svoji konkrétní podobu v pozitivním právu. Pokud ale zákony formulované pozitivním právem nevyplynou z přirozeného práva, nezavazují člověka ve svědomí podle pravidla: „Není-li zákon spravedlivý, pak to není zákon“ (zvl. čl. 35, 88 a 91). Důležité pro nás jsou

⁸ *Základy sociálně etické orientace*, čl. 1.8.–1.10., 2.2.–2.4., 3.1.–3.5.

rovněž zmínky, které poukazují na to, že přirozený zákon může být na základě špatného jednání z lidského srdce i vymazán (např. čl. 52).⁹

V teologii ČČS(H) náleží pojem svobody svědomí od jejího ustanovení až po dnešek k jednomu z nejfrekventovanějších výrazů. Pokusíme-li se jej analyzovat, vyvstanou nám před očima významné rozdíly v jeho používání. Na počátku dvacátých let 20. stol. v období počátečního entuziasmu církve byl tento pojem používán zejména jako výraz, jímž se církev vymezovala vůči tradičnímu učení, řádům, disciplíně a kultu.¹⁰ Církev si ovšem byla vědoma také toho, že svoboda svědomí nesmí vést v žádném případě k naprostému chaosu a zmatku, proto se o ní často hovoří v souvislosti s formulováním nových pravidel v církvi.¹¹

Vymezení naukových principů na jedné straně a zachování principu svobody svědomí na straně druhé vyžadovalo nějaké důslednější řešení do budoucna. Určité řešení se vyprofilovalo ve sporu o výklad principu svobody svědomí, který proběhl na stránkách časopisu s příznačným názvem *Svoboda svědomí* v letech 1943–1944 mezi starší teologickou generací, zastoupenou Aloisem Spisarem, a mladší teologickou generací, zastoupenou zejména Zdeňkem Trtíkem. Podrobně jsem se této diskuzi věnoval ve studii *Výzva svobody svědomí současné teologii na pozadí jedné diskuze*, proto ji zde nebudu podrobněji rozvádět. Zůstanu pouze u vymezení postojů zmíněných aktérů.¹² Alois Spisar spatřoval v nalezení rovnováhy mezi oficiálním učením církve a svobodou svědomí jeden z předních úkolů teologie. Proto se pokusil vytyčit určitou hranici mezi

⁹ Hledání univerzální etiky, čl. 25, 35, 40, 52, 88, 91.

¹⁰ Typickým příkladem může být tzv. *Prohlášení Národu československému!* z 10. ledna 1920, ve kterém církev vystupuje s proklamací, „že stěžejní zásadou církve československé jest svoboda svědomí a náboženského přesvědčení jednoho každého tak, aby se nikomu nesmělo z jeho dobrého přesvědčení nic bráti ani vnucovati.“ Přetisk *Prohlášení* viz např. Václav LEMBERK, *Církev československá: Doplněná informační příručka*, Praha: ČČS, 1921, s. 13–15. Původní přetisk viz *Právo národa* 3, č. 2 (1920).

¹¹ Například Alois Spisar ve svém *Úvodu do věrouky* připomíná roli, kterou sehrála zásada svobody svědomí v počátcích církve: „Církev československá proto od prvních svých počátků, od svého prohlášení, ba od své přípravy, aby dosáhla svého shora vytyčeného cíle [budovat moderní křesťanský světový a životní názor], prohlásila se za církev dogmaticky (věroučně) svobodnou, prohlásivši svobodu svědomí za svou hlavní (formální) zásadu, aby mohla nauku náboženství křesťanského znovu vyjadřovat, a to tak, jak je nutno se zřetelem na změněnou situaci vědeckého myšlení a mravního snažení nové doby.“ Alois SPISAR, *Úvod do věrouky v duchu církve československé*, Praha: Blahoslav, 1939, s. 37.

¹² Jiří VOGEL, „Výzva svobody svědomí současné teologii na pozadí jedné diskuze,“ in *Víra a služba*, Hradec Králové, 2011 (v tisku).

oficiálními projevy církve a individuálním vyjádřením víry. Tzn. že učení přijaté sněmem je v první řadě závazné pro ty, kteří vykonávají učitelský úřad. Z kazatelny, ve škole, v tisku apod. by měl zaznívat jednotný hlas církve. Každý má ale právo dávat najevo i svůj nesouhlas, neboť učení církve nezavazuje věřící ve svědomí a církev je za jejich nesouhlas nesmí nijak trestat. Svůj nesouhlas však musí dávat najevo odpovědným způsobem, tj. tak aby nerozbíjeli jednotu církve.¹³

Zdeňku Trtíkovi tento přístup přišel přinejmenším nedůsledný. Sám pojal svobodu svědomí jako „jednu z obecných a základních zásad víry, myšlení a života v církvi“ a jako základ lidské přirozenosti. Pravda zjevená v Ježíši Kristu mající charakter osobního setkání s Božím Ty nemůže být redukována na pouhý objekt věření. Víra v Boha není „ruksak“ plný nejrůznějších „správných“ pouček, které musí věřící vláčet na svých duchovních cestách. Tato pravda zavazuje člověka podle principu svobody svědomí zevnitř. Svoboda svědomí není nikdy jen „svobodou od“, ale vždy též „svobodou k“, vnitřním závazkem autoritě pravdy, kterou jsme poznali. Pokud by byla svoboda vykládána bez závazku vůči vnitřní autoritě pravdy, pak by šlo o anarchii. Vnitřní autorita pravdy je dána svědomím, které uznává autoritu ducha Kristova. Teprve, když víme „k čemu svoboda“, víme i „od čeho svoboda“. Je to svoboda od všeho, co je v rozporu s duchem Kristovým. Tato zásada nám zabráňuje stavět se ke křesťanské tradici zády a zároveň nám umožňuje odmítnutí všeho, co zatemňuje pravdu ducha Kristova. Duch Kristův je „poslední a nejvyšší pravdou, autoritou a normou,“ kterou lze uplatnit pouze skrze svobodu svědomí, neboť nás nezavazuje mocí církevní autority, ale mocí pravdy, která je z Boha.¹⁴

Svoboda svědomí je „svobodou od“ všech autorit, které postrádají charismatický charakter Ducha Kristova; „svobodou od“ „omylu, že všechny údaje v Písmu jsou zjevením;“ „svobodou od“ „předsudků vůči vědeckému bádání;“ a v neposlední řadě jde i „svobodou od“ věroučných a kázeňských řádů církve. Skutečná „svoboda od“ může být uskutečněna jen tehdy, pokud je založena na osobním vztahu vůči Bohu. Osobní vztah k Bohu zjeveném v Ježíši Kristu je skutečným pramenem veškeré svobody. On je pro nás jedinou, nejvyšší autoritou. Jeho panování je skutečným darem milosti, charismatem, do něž člověk proniká

¹³ Alois SPISAR, „Svoboda svědomí a závaznost učení v církvi českomoravské,“ *Český zápas: Čtrnáctideník církve českomoravské* 26, č. 5 (1943): 33–35.

¹⁴ Zdeněk TRTÍK, „Svoboda svědomí,“ *Svoboda svědomí* 16, č. 6 (1943): 78–87.

důvěrou jeho slovu a následováním jeho slova. Pokud tak činí rozpoznává, že skutečné panování Boha záleží v otcovském sklonění k člověku. Skutečná svoboda je jen takovou svobodou, ve které se nejvyšší autorita proměňuje v milující otcovské Ty. Duch Kristův a svoboda svědomí jsou dvě strany téže skutečnosti „charismatického života v církvi“. Proto je nezbytné svobodu svědomí nejen v církvi tolerovat jako nějaké základní nezadatelné právo, ale je nutné o ni pečovat jako o základní projev víry.¹⁵

Zdeněk Trtík svoji koncepci později zapracoval a ještě podrobněji rozvedl v dodnes platném věroučném dokumentu z padesátých let, v tzv. *Základech víry ČČSH*, ve kterém lze nalézt, i když jen v hrubých obrysech, náčrt jakési univerzální etiky. Pojem svobody svědomí zde vykládá novým způsobem jako svobodu vázanou svědomím, tj. vázanou „vědomím mravního zákona“. Toto hříchem porušené vědomí mravního zákona spolu s tušením Boží existence je tím posledním, co se nám dochovalo z prvotního zjevení. Narušené svědomí a tušení Boha jako relikty prvotního zjevení jsou tím, k čemu může dospět každý člověk, aniž by byl s Kristovou věcí jakkoli seznámen, ale i tím, na čem stavějí významné náboženské tradice své myšlení. Jasně ale naznačuje i to, a to v mnohem větší míře než je tomu v dokumentu MTK, že toto vědomí „přirozeného“ mravního zákona je porušené a že z tohoto porušeného svědomí plynou problémy našeho světa. Teprve skrze Otcovo dílo v Ježíši Kristu a Duchu svatém může být svědomí plně uzdraveno a člověk si může plně uvědomit význam zákona, který je vepsán v jeho srdci.¹⁶

ZÁVĚR

Závěrem lze říci asi následující: Analyzujeme-li teologickou literaturu ČČS(H) téměř na pojem přirozeného zákona nenarazíme, což je dáno zejména důrazy na racionální (přirozenou) strukturu skutečnosti a na jednu, nedělitelnou mravní realitu. Od počátku se zde ale setkáváme se snahou tematizovat etické otázky na nějakém všelidském základě, ať už to byl pojem mravní zákon, který je jakousi post-osvícenskou variací při-

¹⁵ Zdeněk TRTÍK, *Slovo víry*, Praha: Blahoslav, 1963, s. 11–12.

¹⁶ „Základy víry církve československé husitské,“ in *Usnesení VI. řádného sněmu církve československé husitské*, Praha: ÚR ČČSH, 1983, s. 11–57, čl. 65–72.

rozeného zákona, výraz lidství pochopený jako základ veškerých hodnot, na nichž se mohou shodnout nejrůznější náboženské a etické tradice, nebo výraz svoboda svědomí, jenž je pochopen jako přirozený vnitřní závazek k mravnímu zákonu, který je vlastní každému člověku, ale jeho plný význam se člověku odkrývá až ve víře v Ježíše Krista.

Hlavní rozdíly vyplývají z odlišných postojů k přirozené teologii (*theologia naturalis*). Katolický postoj vychází z toho, že na spoustu duchovních skutečností člověk může přijít i sám bez osobní proměny a obrácení, ke kterým dochází skrze zvěstování evangelia a působení Ducha svatého, tj. nejen skrze důkazy existence Boha a některých jeho vlastností, ale i vědomí všem lidem společného přirozeného zákona. Teologie ČČSH se v tomto ohledu opírá zejména o Emila Brunnera, který na jedné straně přiznává zjevení ve stvoření důležitou úlohu, na straně druhé nevěří, že je možné, aby člověk dospěl k nějakému významnějšímu duchovnímu poznání, aniž by byl dotčen zjevením v Ježíši Kristu.¹⁷ To se odráží např. v tom, že v dokumentu MTK se klade vedle přirozeného zákona jako vyšší stupeň „řád milosti“, kdežto *Základy víry* si vystačí jen s vědomím mravního zákona, neboť teprve zjevením v Ježíši Kristu dochází k jeho plnému odkrytí, proto není třeba mluvit o nějakém dalším řádu.

Teologie a etika ČČSH, zejména ta, která je vyjádřena v dokumentech církve, se s dokumentem MTK shoduje v tom podstatném, za což lze považovat: 1. v obou případech jde o univerzální etiku, která je nutná pro pokojné „globální“ soužití, 2. jsou ceněny všechny snahy, které usilují o ustanovení nějaké univerzální etiky, 3. vrchol naplnění této etiky je spatřován v osobě a díle Ježíše Krista jako nejvyšším archetypu etického jednání.¹⁸

¹⁷ Toto zvláštní pojetí „přirozené teologie“ Emil Brunner publikoval ve svém spisku *Natur und Gnade: Zum Gespräch mit Karl Barth*, Tübingen: J.C.B. Mohr, 1934, který je znám též díky negativní reakci Karla Bartha, jež vyšla s příznačným názvem „Nein! Antwort an Emil Brunner,“ in *Theologische Existenz heute*, München: C. Kaiser, 1934. Brunnerovy myšlenky mají své místo i ve zmiňovaných *Základech víry*, čl. 62–67.

¹⁸ Tato studie je výsledkem činnosti v rámci projektu GAČR 401/08/1054 a vychází z jeho finanční podpory.

**The Natural Law and the Issue of Universal Ethics
in the Czechoslovak Hussite Church**

Key words: Czechoslovak Hussite Church; Natural Law; Ethics

Abstract: The study compares the concept of the natural law according to the ITC document: *The Search for Universal Ethics: A New Look at Natural Law* with similar terms used in the theology of the Czechoslovak Hussite Church – in particular the terms moral law, humanity, freedom of conscience. The main differences amongst these concepts are seen in different attitudes toward natural theology. The author sees a fundamental agreement in an attempt to state certain general human common ethical principles, which are also based on significant cultural and religious traditions, in order to strengthen interpersonal coexistence in a global context.

doc. Jiří Vogel Th.D.

Katedra systematické teologie, teologické etiky a teologické filozofie
HTF UK
Pacovská 350/4
140 21 Praha 4